

ČLANCI

Liturgijska glazba u prošlosti i sadašnjosti

Pregled liturgijsko-glazbene prakse kroz određene povijesne etape i umjetničke stilove

Miroslav Martinjak, Zagreb
Stručni članak

(VII. nastavak)

OBNOVA GREGORIJANSKOG PJEVANJA

Enciklika pape Leon XIII. *Aeterni Patris Sapientia* pokrenula je cjelokupnu kulturnu obnovu Crkve. Obnova crkvene glazbe predpostavljala je obnovu gregorijanskog pjevanja koje je minulih stoljeća palo u duboku dekadenciju. Obnovu su započeli benediktinci u Solesmesu u Francuskoj.

Benediktinac Gueranger postao je prior u starom benediktinskom samostanu u Solesmesu 1833. godine. Njegova je želja prije svega obnoviti duhovnost benediktinaca po uzoru na prve monaške redove, a to je povezao s velikom tradicijom *Opus Dei*. U tom smislu i obnova gregorijanskog pjevanja bila je neminovna, jer to je pjevanje velikim dijelom djelo benediktinaca. Tako u stvari započinje dugotrajan proces obnove gregorijanskog pjevanja koja još i danas traje u više ili manje uspješnom obliku. Uz Guerangera treba spomenuti još neka imena zaslužna za obnovu i obnoviteljske zahvate. To su: Pothier, Mocquereau, Juasion, Gajard i Cardine. Bit te obnove jest studiozno konzultiranje starih europskih rukopisa iz IX. X. XI. i XII. stoljeća, uspoređivanje i otkrivanje prvotne melodijske linije i njenog ritma koji se temelji na govornom ritmu.

Godine 1859. u benediktinski samostan u Solesmesu dolazi Joseph Pothier, čije će zasluge za obnovu gregorijanske biti također od velike važnosti. Ubrzo postaje učiteljem pjevanja novaka i zajedno s Juasionom proučava neume adijastematske notacije starih kodeksa. Godine 1880. objavljuju gregorijanske napjeve pod naslovom *Les melodies gregoriennes*.

Andre Mocquereau (1849.-1930.) kao mladi benediktinac također dolazi u samostan u Solesmesu 1878. godine. Ustanovio je komparativni studij starih neuma utemeljen na paleografskom, odnosno semiološkom istraživanju svakog pojedinog znaka adijastematske notacije. Bio je uvjeren da se u tim starim neumama krije tajna ispravne interpretacije i općenito tajna gregorijanske melodije i ritma. Priredio je i izradio plan objavljivanja vjernih kopija najstarijih neumatskih kodeksa iz IX. i X. stoljeća. Godine 1889. objavljuje prvi svezak pod nazivom *Paleographie Musicale*. Obilazi po europskim gradovima i fotografira mnoge kodekse, tako da

1904. godine arhiv u Solesmesu posjeduje već više od 250 kompletnih kodeksa, a neki govore čak oko 600.

Godine 1882. od 11. do 15. rujna u Arezzu se održava Kongres o gregorijanskom pjevanju. To je ključni događaj u drugoj polovici XIX. stoljeća za obnovu svete glazbe. Ponajviše se raspravljalo o gregorijanskom pjevanju i izdanjima liturgijskih knjiga. Kanonik Jacop Tomadini imenovan je predsjednikom komisije za umjetnička pitanja ali nažalost zbog zdravstvenih problema nije mogao sudjelovati, a 1883. godine 21. siječnja zbog teške bolesti i umire. Smatran je čovjekom vrlo hrabrim i posebno zaslužnim za obnovu.

Na kongresu su postavljeni neki upiti na koje je trebalo dati odgovor:

1. da li je liturgijski dopušteno pratiti pjevanje orguljama;
2. ako je dopušteno, koja se harmonija za pratnju može upotrebljavati;
3. dali se mogu dati neka pravila glede harmonije;
4. dali su dopuštene prohodne note i disonance;
5. dali svaki modus može biti karakteriziran posebnom harmonijom kao što je to slučaj s modernim modusima dura i mola?

Konstatirano je da se gregorijansko pjevanje nalazi u velikoj dekadenciji koja je uzrokovana sljedećim stvarima:

- a) površnim i nejedinstvenim knjigama za pjevačke zborove u raznim crkvama diljem Europe;
- b) radi razmimoilaženja i različitosti u suvremenim udbenicima glede metode poučavanja gregorijanskoga pjevanja u sjemeništimu i glazbenim ustanovama;
- c) radi loših učitelja i velike nebrige klera za crkveno pjevanje;
- d) radi zaborava sigurne tradicije koja je jedina garantirala dobro izvođenje.

Kongres je predložio sljedeće:

1. da knjige za zborove budu što jedinstvenije i po mogućnosti sa starom tradicijom;
2. da se započnu studiji i podržavaju ona teoretska djela koja su povezana s tradicijom;
3. da bude obavezno za kler učenje i poučavanje u pjevanju, kako bi mogli prakticirati to pjevanje;
4. da se izvedba gregorijanskog pjevanja ne izvodi mehanički već po principima Guida iz Arezza koje je on iznio u XV. poglavlju svoga djela *Micrologos*;
5. svaka metoda poučavanja mora se bazirati na ispravnom naglašavanju latinskih naglasaka;
6. neka gregorijansko pjevanje bude doista sastavni dio liturgije i neka kao takovo bude prepoznato od klera, voditelja zborova i orguljaša.

Za vrijeme kongresa izvedene su neke obnovljene gregorijanske melodije koje su oduševile sve sudionike. Tako polako počinje slabiti zanimanje za medičejska izdanja gregorijanskog repertorija, a sve više privlače pozornost benediktinci iz Solesmesa.

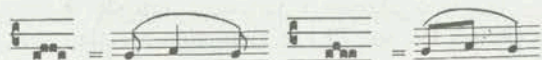
Benediktinci iz Solesmesa u stvari postaju glavni pokretači obnove crkvene glazbe. Sudionici spomenutog kongresa usudili su se izreći neslaganje i kritike na službena izdanja liturgijskih knjiga, tj. medičejska izdanja koja je Sveta stolica podržavala, pa je radi toga cijeli kongres bio od Svete stolice doslovno osuđen, jer je još uvijek u nekim glava živila želja za medičejskim izdanjima. Doista, 1883. godine osvanuo je dekret Svete kongregacije za obrede pod naslovom *Romanorum Pontificium sollicitudo* koji zagovara regensburško izdanje (medičejsko) gregorijanskih knjiga i suprostavlja se odlukama kongresa u Arezzu. Papa Leon XIII. dekret je potpisao 26. travnja koji je u pravom smislu riječi razočarao sve sudionike i pristaše kongresa, jer se opet zagovara medičejsko izdavanje liturgijskih knjiga. Ipak smatralo se olakšavajuća okolnost, što je dano na izbor biskupima da se odluče dali su za medičejska izdanja ili za izdanja iz Solesmesa.

Godinu dana kasnije, 1884. papa Leon XIII, 3. ožujka piše *Breve "Redditum fuit"* benediktincima u Solesmesa želeći ih ohrabriti i pohvaliti njihov rad na proučavanju starih kodeksa i njihove notacije. To će posebno ohrabriti benediktince koji će svim snagama krenuti u studiozno proučavanje rukopisa.

Konačno, 17. svibnja 1901. prestaje privilegij izdavanja gregorijanskih napjeva Pustetu iz Regensburga (medičejska izdanja) i sam papa Pio X šalje benediktincima posebnu podršku.

SEMIOLOŠKA ISTRAŽIVANJA STARIH NOTA

Velika dekadencija gregorijanske melodije kroz minula stoljeća svela je gregorijansku melodiju na mehaničko nizanje nota po zakonu racionalne metrike (binari i ternari). Kvadratna notacija u svom načinu notiranja nije puno govorila o interpretaciji, oskudni ritmički znakovi uvodili su u razne zablude, a posebno interpretacija nota na istoj visini uglavnom se izvodila u obliku sinkopiranog ritma.

Tristofe su sve više dobivale značenje triole. Pjevalo se dosta mehanički, nizajući note kako su sljedile uz malo produživanje na epizemiranim notama. Notni znakovi stare neumatike u slobodnom prostoru povrh teksta postajali su s gledišta interpretacije sve zanimljiviji. Ubrzo je shvaćeno da oni nisu ovdje da bi u prvom smislu pokazali točne intervale melodije već se u njima skriva nešto drugo, ono što se u ta daleka vremena jedino moglo zabilježiti, a to je izvedba, interpretacija, kako bi liturgijska riječ doista odzvanjala u svom sjaju i značenju za kršćanski život. Ta semiološka istraživanja kreću od jedinog pravom temelja a to je liturgijski tekst gregorijanske melodije s jedne strane i notni znakovi iznad teksta s druge strane. Otkrivanje svojevrstog teološkog, blagdanskog, liturgijskog i glazbenog govora zasluga je temeljnog proučavanja te stare notacije i to metodom paleografske discipline, semiologije. Po me-

todi analogije, uspoređivanja, načina pisanja dolazi se polako do spoznaje iskonskog značenja starih neuma, a samim time i do određenih korekcija i preporuka za adekvatnu interpretaciju gregorijanske melodije i ritma. Gregorijansko pjevanje kao pjevana riječ u stvari jest posebna liturgijska, obredna gesta, pjevana molitva liturgije, oblikovana zvučno po zakonu glazbene umjetnosti. Ono je nastajalo u uskom odnosu s liturgijom i to, kako liturgijskim obrascem i njenim proprijem i ordinarijem tako i s liturgijskom godinom, ne manje važnom činjenicom za razumijevanje gregorijanskog pjevanja. Ta liturgijska riječ ima svoj ritam koji proizlazi iz nje same kao i svoju melodiju koja proizlazi iz jasnog naglašavanja riječi u svoj njenoj liturgijskoj ulozi i značenju. Semiologija otkriva da u stvari gregorijanska ritmika krije u sebi tri kategorije tempa i to: srednji tempo, povećani tempo (*aumentato*) i umanjeni tempo (*diminuito*). To, naime proizlazi od izgovora slogova koji mogu biti izgovoreni srednjom brzinom ili malo ubrzanom ili malo usporenom. Odnosno, brzina izgovora svakog pojedinog sloga ovisi o kvaliteti sloga i njegovim fonetskim vlastitostima. Dugi slog sam po sebi zahtijeva dužu interpretaciju kao i kratki slog kraću, poletnu i tečnu. Kao što je slog riječi nedjeljiv tako je i ton iznad riječi nedjeljiv, a ukoliko se želi povećati treba računati s novom reperkusijom tona iste slogovne dužine, a nikako jednostavno zadržavanje novog tona na istoj visini pretvarajući ga s prvim u dugi ton. Nažalost to se kroz povijest redovito činilo.

Svaki ton treba zasebno pjevati (reperkusijom tona), kao da je na svakom punctumu po jedan slog riječi. Ta reperkusija treba biti izvedena posebnom tehnikom, tako da se ne događa prekid tona već samo smanjenje intenziteta glasa na svakom prijelazu iz jednog punctuma u drugi. Grafički bi se to moglo prikazati ovako:

Treba napomenuti da tri spomenute kategorije tempa (srednji, ubrzani, povećani) ne objašnjavaju gregorijansku ritmiku dokraja ali mogu dobro doći u didaktici kao pojmovi koji nešto govore, a mogu i nešto objasniti i pojasniti kao npr. ono što je važno za istaknuti u govoru povećava se, tj. produžuje, a ono što je manje važno smanjuje se, ubrzava se, a redovite stvari pričaju se u normalnom srednjem tempu. Na taj način, mogli bismo reći odvija se neka gregorijanska melodija. Nešto slično postoji i u retorici.

(Nastavlja se)

BILJEŠKE:

¹ Usp. F. RAINOLD, *Dal congresso di Arezzo del 1882 al Convegno internazionale del 1983*, u: *L'interpretazione del Canto gregoriano oggi. Atti del Convegno internazionale di Canto gregoriano. Arezzo 1983*, Roma 1984.

² Usp. R. FELICE, *Sentieri della musica sacra, dall'Ottocento al Concilio Vaticano II*, *Dokumentazione su ideologie e prassi*, Roma, 1996, str. 218.